بیرکردنەوە لە بری ئەوانیتر یان دیماگۆجیەتی ڕوانین؟..
سەدیق سەعید ڕواندزی

بیرکرنەوە لە بری ئەوانیتر، یەکێکە لەو تێگەیشتنە خراپانەی لە کۆمەڵگەی ئێمەدا زۆرباوە. ئێمە هەمیشە دەمانەوێت، تێگەیشتنی خۆمان بەسەر هەمووانەدا بگشتێنین، بەبێ ئەوەی درك بەوە بکەین، کە مرۆڤەکان تایبەتمەندی خۆیان هەیە و خەم و کێشە و مەراقی هیچیان لەویتریان ناچێت. سرووشتی سایکۆلۆژیای هەر مرۆڤێك لەویتر جیاوازە، کاتێ کەسێك لە پێناو خۆشەویستەکەی خۆی دەکوژێت، یان دایکی و دواتر خۆشی دەکوژێت، ئێمە هەموومان ڕەخنە دەگرین، بەڵام دەبێ بزانین کەسمان ئەو نین و کەسیشمان ئەزموونی ژیانی ئەومان نەکردووە، بۆیە نابێت ژیانی خۆمان و تێگەیشتنی خۆمان، بکەینە پێوەر بۆ تێگەیشتن و بیرکردنەوەی ئەوانیتر. لە کۆمەڵگەی کوردیدا، نێرێك نابینیتەوە حەز بکات خۆی بکاتە ژن و ڕەگەزەکەی خۆی بگۆڕێت، بەڵام کاتێ مرۆڤێك لە بنەڕەتدا ڕەگەزی ژنبوونی لە ڕووی بایۆلۆژیی و فسیۆلۆژی تێدایە و دێت خۆی دەکاتە ژن، پێویست ناکات بە کۆمێنت و پۆست و قسەی بریندارکەر، سووك و ڕیسوای بکەین و ڕەخنەی لە بگرین کە بۆ ئەو کارەت کردووە، کە دەڵێت ئەگەر تۆش بە هەمان بوون و پێکهاتەوە وەك ئەو بووایت هەمان کارت نەدەکرد؟ بۆیە دەبێ بزانین مرۆڤەکان، بە جیاوازییەوە دەژین و ژیان دەکەن، مەرج نییە ئەوەی من پێم پەسندە و دەیڵێم، لای هەمووان وابێت و یاخود تەنها بیرکردنەوەی خۆم پێ ڕاست و دروست بێت. مرۆڤ پێکهاتەیەکە لە هەست و ڕوانین و هزر و دنیابینی، بۆیە سایکۆلۆژیای مرۆڤەکان و جیهانبینییان، ئەگەر ئەوەندە نزیك و هاوشێوەی یەکتریش بێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بە پۆینتێك جیاواز دەکەونەوە، بۆیە دەبێت ڕێز لە بیرکردنەوەی مرۆڤەکان و ئازادی و تێگەیشتن و ڕوانگە و بیر و ڕایان لە بارەی هەر پرسێکەوە بگرین. ئێستا لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، بە داخەوە لە پەراوێزی چاپکردنی سەدان کتێبی بازاڕی بە ناوی پەرەپێدانی مرۆیی و کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی و گرفتی تاك و خێزان، جۆرە مۆدێك لەنووسین دروست بووە، کە ئەویش مۆدی بیرکردنەوەیە لە بری هەمووان. بە جۆرێك کەسێك کتێبێك وەردەگێڕێت، یاخود دەنووسێت، مەبەستییەتی ئەوەی ئەو لەو کتێبەیدا لە ڕووی ناوەڕۆکەوە خستوویەتییە ڕوو، بۆ هەموو مرۆڤێکی ئەزموون بکات، وەك

ئ□و چ□ن د□وانێتە مرۆڤێك، پرسێك، دیاردە و ڕووداوێك، هەموو ک□م□گ□ لەگەڵ ئەودا بن و وەك ئەو بیر بکەنەوە، کە ئەمەش ئەوپەڕی دیماگۆجیەتە. مرۆڤەکان، وەك چۆن لە ڕووی بایۆلۆژییەوە لە یەکتری جیان، بەو شێوەیەش لە ڕووی کۆمەلا َیەتی و سایکۆلۆژی، ژیان و بیرکردنەوەیان جیان. گەر گوزەرێك بە نێو دنیای کتێب و بلا َوکردنەوە لە کتێبخانەکاندا بکەین، دەیان ناونیشانی سەیر و سەمەرەی کتێب سەرنجت ڕادەکێشن و ئەگەر یەکجار هوشیار و بیرکەرەوە و خاوەن ناسنامەی کەسییانەی خۆت نەبیت فریوت دەدەن. سەدان کتێب هەن، باس لەوە دەکەن (چۆن بە ڕۆژێك دەوڵەمەند دەبیت ، چۆن کۆنتڕۆڵی تووڕەییت دەکەیت، لە ماوەی چەند چرکەیەك چۆن دەبیتە زمانزانێکی باش و قسەکەرێکی لێهاتوو، بە ئاسانی واز لە دوودڵی بێنە، بۆچی پیاوان گوێ ناگرن، چۆن زیرەك دەبیت ، چۆن ژیانی خۆت لە چەند ڕۆژێك دەگۆڕیت، زاڵبە بە سەر ژیانت، بە یەك ڕۆژ ئەتەکێتی ژیان فێر بە، چۆن بە ئاسانی دەوڵەمەند دەبیت، چۆن بە ئاسانی دەبیە بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو) ئەم ناونیشانانە و دەیانی تر، لە ڕاستیدا بێ بەهاکردنی کتێب و بە بازاڕیکردنی کتێبە، لە پێناو قازانجی کەسی و بەشێك لە دەزگاکانی چاپ و بلا َوکردنەوە. ئاخر مرۆڤ ئەگەر کەمێك هوشیاری هەبێت، دەبێ بزانێت دوودڵی، نەخۆشییەکی ترسناکی دەروونییە و نەك بە ڕێنوێنی وەرگێڕێکی نەزان، لە ڕێگەی کتێبی نووسەرێکی نەناسراوەوە چارەسەر ناکرێت، بەڵکو ئەم نەخۆشییە پێویستی بە دەیان دیدەنی پزیشکی دەڕوونی و ڕێنمایی دەروونی هەیە، ئەمە وێرای بەکارهێنانی زۆرتر لە چارەسەرێك، لەگەڵ ئەمەشدا، هەزاران لەو مرۆڤە دوودلا َنە، نەك چاك نابنەوە، بەڵکو سەرەنجام نەخۆشیەکەیان سەردەکێشی بۆ خەمۆکییەکی قووڵ و دواتریش بە داخەوە خۆیان دەکوژن. ئیدی نازانم چۆن بە کتێبێك، مرۆڤێك لەو نەخۆشییە چاك دەبێتەوە؟ یاخود بۆ ئەوەی ببینە بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو لە هەر بوارێکدا، ئەوا دەبێ چەندین ساڵ ک□ش□ش بکەین، فێر بین، ئەزموونمان هەبێت، ئیدی نازانم چۆن بە یەك دوو وتاری نێو کتێبۆکەیەك، دەبینە بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو؟ بۆ ئەوەی ببینە زمانزانێکی باش، دەبێ هەزاران کتێب بخوێنینەوە، زمانزانی و ڕۆشنبیریی قسەکردن و هونەری دەربڕین، کاری یەك ڕۆژ و دوو ڕۆژ نییە. ئەمانە و دەیان ناونیشانی دیکەی بێ مانا، کە گوایا لە چوارچێوەی ڕۆشنبیریی گشتی و پەرەپێدانی مرۆیی دەخرێنە ڕوو، بە داخەوە هیچ نین جگە لە بێ بەهاکردنی کتێب و ڕێز نەگرتن لە مەعریفە و نووسین. ئەم جۆرە قسە و بیرکردنەوە سادانە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، مەترسی گەورە و کوشندەن، چونکە هوشیاری زۆربەی هەرە زۆری تاکەکان، لەو ئاستەدا نییە درك بە جیاوازییەکان بکەن و قووڵ

ببنەوە و بپرسن، بە ڕاست چۆن م□ر□ق ب□ ئاسانی د□ت□وانێت ببێتە
هەژار موکریانی و شکور مستەفا؟ بۆیە بە ئاسانی دەکەونە ژێر
کاریگەریەتی ئەو بیرکردنەوە سادە و چەواشەکارانە و سەرەنجامڕەنگە
ڕێگەیەکی ه□□□ □□بژێرن. ئەرکی وەزارەتی ڕۆشنبیرییە، ژمارەی
سپاردن بە هەموو کتێبێك نەدات، بواری چاپ و بلاَوکردنەوە ڕێکبخات،
نەك لە پەراوێزی هەبوونی سانسۆر و ئازادی بلاَوکردنەوە و نووسین،
بە داخەوە کتێبخانەکانی ئێمە پڕ بکرێن لە کتێبی بازاڕیی و بێ
مەعریفەیی لەو شێوەیە! کە لە ڕاستیدا جۆرێکە لە بە گەمژەکردنی
تاك کە پێویستە لە هەموو قۆناغەکانی ژیانی و سەردەمێکدا خاوەنی
بیرکردنەوەو ڕوانینی سەربەخۆیانەی خۆی بێت و بە ئاسانی چەواشە
نەکرێت، بە تایبەتیش لە ڕووی ئایینی و ئایدۆلۆژییوە.

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (4001) ڕۆژی 24/1/2024
بلاَوکراوەتەوە.